

Griecs András: A barokk kori Bakonybél falu kiépülésének krónikája

Bakonybéli Apátság rövid története

A türingiai nemesi származású Günther (955-1045) lovagra nagy hatással volt a kibontakozó szerzetesi mozgalom. A hadjáratok szörnyűségeit megbánva szánta el magát a szerzetesi életre. A megtért lovas az államalapító Szent István király kérésére érkezett meg a csehek földjéről Magyarországra. Szent Günther bencés szerzetes segített a királynak a letelepedett pogány népének kereszténységre térítésében. A szerzetes rokonságban állt Szent István király feleségével, Boldog Gizellával. A királyné II. Henrik bajor király, majd császár testvére volt. Szent István király a Bakonybéli Apátságot 1018-ban a szerzetes szorgalmazására alapította meg. A magyar államalapítás legkorábbi évtizedeiben a nép nyelvén Bélnek nevezett bakonyi völgyben, a jelenlegi monostor helyén vagy a környezetében egy királynői udvarházat építettek. Vélhetően az udvarházat alakították át, vagy annak helyére építették fel az apátság monostorát. A béli közösség első apátja Szent Günther volt. Jóval 1040 előtt visszatért német nyelvterületre. A halála előtti években remeteségbe vonult vissza, 90 évesen halt meg. **(3), (31)**

Szent Gellért Velencében született 980 körül. Vélhetően 1015-ben érkezett meg I. István király udvarába. A király az előkelő származású és kiváló műveltségű Gellért szerzetesre bízta Imre fia nevelését. A szerzetes a megbízását teljesítve, 1023-1024 fordulóján - az elfogadott legenda szerint - a béli monostortól délre fekvő Szent-kútnál (Borostyán-kő tövével, Hármaskútnál) telepedett meg. A szerzetes ebben a csendes környezetben közel hét évig élt remeteségben. Vélhetően korábban Szent Günther is itt telepedett le. **(3)** Szent Gellértet I. István király 1030-ban püspökké nevezte ki, és újabb feladattal bízta meg: a marosvári

(később csanádi) püspökség megszervezésével. A püspök I. István király halála utáni években szembeszállt a pogány restaurációval. Szent Gellért a kitört pogánylázadásnak esett áldozatául 1046-ban a budai Kelen-hegyen (a jelenlegi Gellért-hegy lábánál). Vata vezér által felbújtatott pogányok kővel dobálták meg, elfogták és kétkerekű kordén lelőtték a meredek hegyoldalon. (3), (21), (22)

Bél Mátyás 18. század első harmadából származó leírása szerint a Borostyán–kő csúcsán Szent Günther élt remeteségben és kápolnát alapított, míg Gellért apát egy kissé távolabb eső dombon remetéskedett. Vannak utalások arra, hogy ez a hely a régi temető környéke lehetett. Borostyán-kő 11. századi remeteség jellegű használatát a régészek eddig nem tudták igazolni. (31)

Szent István király és Boldog Gizella királyné a Bakonybéli Apátságban kitüntetett figyelmet szenteltek, ami birtokadományok formájában is megjelent. A történészek számára a legtöbb gondot az állítólag 1037-ben Szent István király által kiállított alapítólevél jelenti. Ma már bizonyos, hogy ezt a királyi adománylevelet utólag, valamikor 1240 körül írták, vagy hamisították. Ennek ellenére az alapítólevélben lévő adatok nem feltétlenül hiteltelenek. Így a gyanús hitelességű, korunkra maradt adománylevélből megtudhatjuk, hogy a Bakonybéli Apátság kegyura a király volt. A király az apátságot felmentette a püspöki joghatóság alól és különböző javakkal, kiváltságokkal látta el. Apátjaikat a szerzetesek közössége (konventje) választhatta meg, s a papszentelés is az ő jogkörük lett. Az apátság független volt a várispánságoktól, a bakonyi erdőispánságoktól. Az ispánságok erdőóvói nem akadályozhatták a szerzetesrend tagjait és szolgálait jogaik gyakorlásában. Így tilos volt számukra az apátságtól bármiféle vámot, termékjáradékot beszedni. Az adománylevélből megtudhatók az apátság közeli és távoli birtokai. A bencés rendi apátság a királyi családtól kezdetben a Hegyes-kő, Kertes-kő, Fehér-kő, Odvas-kő közötti erdőterületeket kapta meg. Ezeket

egészítették ki az ország más területein lévő adományokkal. A birtoklistát egészítette ki számos magánbirtokos adománya, hagyatéka. A Bakonybéli Apátságnak birtokai voltak Nagy Alföldön és Erdélyben is. Tatárjárás előtt az apátság az Erdélyből eredő sókereskedelem aktív szereplője volt. A Bécsbe vezető sóútnak része volt a Tisza folyón áthaladó tápéi komp is. A sókereskedelmet IV. Béla vette el véglegesen a bencés apátságoktól.

A 13. század utolsó harmadában a monostorban pecséthasználati joggal rendelkező ún. hiteleshelyi intézmény létesült, ami a mai közjegyzői intézménynek felel meg.

A Bakonybéli Apátság közel ötszáz éves önállósága 1516-ban megszűnt, Jagelló Ulászló király a monostor királyi kegyuraságát átadta a Szent Márton-hegyi Apátságnak. Ettől kezdve a gazdasági és személyi kérdésekben a Pannonhalmi Apátság (főapátság) elöljáróinak a véleménye volt a meghatározó. Királyaink 1563-tól a Pannonhalmi Apátságot és a vele egyesített bakonybéli javadalmat együtt adományozták. A 16. századi belháborús időszakban a szerzetesek elhagyták a béli monostort, javainak nagy részét a pannonhalmi konvent ellátására rendelték és a levéltára valószínűleg ekkor került a főapátságra. A törökök kiűzése után a bencés rend először a Pannonhalmi Apátságot szervezte újjá. A főapátság az újjá alapított Bakonybéli Apátságot időnként a saját konventjük arra érdemes tagjának adományozta. Ezek a kinevezések még évtizedekig csupán ún. címzetes (választott) apáti címet jelentettek. 1787 és 1802 között királyi rendelettel többek között a Bakonybéli Apátságot (fiókapátságot) is felszámolták. 1802 és a második világháború közötti időszakban az apátság zavartalanul működött. A II. világháború után, 1950-ben ismét egy törés következett be a monostor életében. 1998-ban „Bakonybéli Szent Maurícius Monostor” névvel újjáalapították a Pannonhalmi Apátságtól függő szerzetesi közösséget (nem független perjelséget). (3), (21), (24), (31)

Az oklevelek egybehangzó tanúsága szerint a többször újraalapított béli szerzetesközösség a kezdetektől egészen a napjainkig a római kori Szent Móric vértanú égi pártfogását élvezi. Szent Móric (latin nevén Szent Maurícusz) a hatezer főből álló thébai légió hadvezére volt. Az ezerhatszáz éves vértanúlegenda szerint a teljes légió megszegte a pogány római császár parancsát, a katonák nem voltak hajlandók a híveik ellen fordulni és megtagadni keresztény hitüket. Fegyvereiket önként letéve - ellenállás nélkül - mindegyikükkel a zsarnok pallósa végzett. Közöttük volt Szent Móric is. (20)

A szerzetesekből, a királynéi udvar tagjaiból, valamint az őket kiszolgáló személyzetből és a gazdasági emberekből állt össze a béli közösség. Ide vezethető vissza településünk ezer éves története. (*)

Bakonybél történelmét évszázadokon át a bencés monostor apátjai vagy kormányzói határozták meg. Ki kell emelni a sorból Vidlics Ferenc apát 1709-től 1730-ig betöltött szerepét. Az ő tevékenysége meghatározó volt a barokk kori Bakonybél falu kiépülésében. A történelmi dokumentumok alapján kijelenthetjük, hogy Vidlics apát 1713-ban kezdte kiépíteni az újkori Bakonybél. A Bakonybéli Monostor kőfalain és a majorságon kívüli település szervezett formában az ő kezdeményezésére jött létre. (*)

Ki készítette elő Vidlics Ferenc apát munkáját?

Bakonybél múltjának leírásából nem maradhat ki a szeszélyes Gerence-patak bemutatása. A bővizű Gerence-patak Lókúttól északra, Akli pusztánál ered. Már az ősidőkben letelepedésre csábította az embercsoportokat. A nagy ívet leíró Gerence több más kisebb vízfolyásnak, így a Gella-pataknak, Öreg-sédnek, Száraz-Gerencének vizét gyűjti össze, majd az észak irányú, róla elnevezett völgyön át viszi a távoli Marcal folyóba. (21)

Középkorban a tartós esőzések rohanó folyóvá áradó Gerence-patak a gyakori kiöntéseivel mocsaras területté változtatta az egész völgyet, melyet fölvert a sás, elborította a rekettye, a hínár. Emiatt Bakonybél a korabeli térképen Pusztabélnek jelölték. A völgy elhanyagoltságára utal az is, hogy Fehérvár és Pápa között még a török katonák is a jobban járható Zirc - Porva - Fenyőfő - Pápateszér utat használták hadiútként. (1), (2), (16)

A történelmi leírások szerint már a 15. és a 16. században is voltak faluépítési kezdeményezések a monostor környékén, de a kibontakozást az akkori belharcok megakadályozták. A „községalakulás” folyamatát akadályozta továbbá a monostor ide-oda adományozásából (kommendálásából) adódó állandó jogbizonytalanság is. A Mohács mezején 1526-ban elszenvedett nemzeti tragédiát követő belső hatalmi villongásokat, a várnagyok csatározásait ismertető leírásokban is olvashatunk az apátság körül „épülő új faluról”. A komolyabb faluépítést ebben az időben is a fékevesztett testvérharcok tették lehetetlenné. (5)

A középkorban az apátság területén kívül még nem alakult ki kiterjedt település, legalábbis ennek nincs írásos nyoma, és a régészeti terepbejárások alkalmával sem találtak erre utaló jeleket. Az elpusztult középkori monostor temetőjében azonban a 2010-ben végzett leletmentő ásatás adatai egyértelművé tették, hogy már a középkorban is éltek itt a Bakony völgyében. (2), (3)

A középkorban a feudális gazdaság hívta létre a monostor közvetlen környezetében a szolgáló nép letelepedését. Ennek egyértelmű bizonyítéka az előzőekben említett 2010-ben részlegesen feltárt középkori temető, melyben gyermek és női sírokat is találtak, és a feltárt sírok rétegzettségei a település ősiségére és népesség számra is következtetni engednek. (29) Olvashatjuk, hogy a középkor folyamán a Bakonybéli Monostor körüli falutelepítést az apátság abból a megfontolásból nem szorgalmazta, hogy ne zavarják a szerzetesek magányát.

Legfeljebb a minimális szolgálai munkákat elvégző szolganépnek volt valamiféle szállása a monostor közelében. A monostor közvetlen ellátását néhány közeli birokról oldották meg. (21)

A török hódoltság elől menekülve a Bakonybéli Apátság a Győr megyei kajári birtokára költözött. Az apátságnak jó ideig Kajár maradt a jövedelem legfőbb forrása. A kiüresedett monostor falait megerősítették és az építménybe katonaság költözött be. A Bakonybéli Apátság 1541-ben a török hódoltsági terület része lett. Egy 1560. évi irat szerint a törökök a monostort megtámadták és majdnem teljesen lerombolták. A török csapatok 1594-ben már Veszprém és Győr megyét is megszállták. A törökök Győrt négy év múlva elvesztették ugyan, de a portyázó csapatai könnyen elérték a királyi országrészben lévő város környékét. A Pannonhalmi Monostort is fosztogatták a törökök, a szerzetesek Ausztriába menekülnek. 1683-ban, a török megszálló csapatok próbálták bevenni Bécs városát. A sikertelen hadjárat után, 1684-1688 közti harcok során a török csapatok visszavonultak Dunántúl északi térségéből, s megkezdődhettek a Bakony környéki és ezen belül a bakonybéli helyreállítások. (4) (29)

A lerombolt monostor épülete a másfélszázados oszmánhódítás alatt, a 17. század végére teljesen elpusztult, a romok alig voltak föltalálhatók. Sem az időközben kinevezett apátok, sem a pannonhalmi kormányzat nem tudott gátat vetni a pusztulásnak. (1), (2), (3), (5), (16), (21)

A Bakonybéli Apátság felett is rendelkező pannonhalmi főapátság a 17. század utolsó évtizedeiben a monostor körüli réteket rendszeresen bérbe adta. Volt olyan időszak, amikor a környékbeli lakosok voltak a bérlők, de dokumentumok vannak arról is, hogy a monostor körüli egykori majorság földjei, mint legelők, egy Geming nevű török földesúr tulajdonában voltak, és neki fizettek bérleti díjat a helybéli lakosok. (4), (5)

A 17. század közepétől az újjászerveződött pannonhalmi főapátság csak olyan személyeknek adományozta a bakonybéli apáti címet, akik egyéb hivataluknál fogva nem foglalták el az apátságot, illetve ha az mégis szándékukban állt, akkor kikötötték, hogy az apátság jövedelmét központi kezelés alatt hagyják. (12)

A török hódoltság vége felé kinevezett béli apátok – Simonsics Gellért (1673-1689) és Rumer Márton (1689-1693) – még távol éltek a Bakonybéli Monostor romjaitól, s tudomásunk szerint látogatást sem tettek a hajdani monostor romjainál. Lendvay Placid pannonhalmi főapát a Bakonybéli Apátságot 1693. április 30-án a szentgotthárdi származású Göncz Péter - szerzetesi nevén Czelesztin - pannonhalmi perjelnek (rendi gazdasági ügyek intézőjének) adományozta. Az új szolgálat mellett egy ideig megtartotta a pannonhalmi perjeli tisztségét is. Évekig címzetes apát volt, csak 1701-ben avatták fel apáttá. (3), (5), (8), (16)

Göncz Czelesztin, a bakonybéli első újkori apát 1695-ben nekilátott a monostor romjainak eltakarításához, közvetlen környezetének kitisztításához, a romokat bekerítő fák kivágásához. 1696 novemberében két kocsin, négy lovas kíséretében, öt pannonhalmi szerzetessel együtt felkereste az elhagyatott monostort. A kirándulás végén egyikük papírra vetette a közös véleményüket, amely szerint a hely alkalmas lehetne az aszketikus életre és a monostor újraépítésére. (5) (31) Göncz Czelesztin 1696-ban és az ezt követő három éven át nagy lelkesedéssel Pannonhalmáról irányította a monostor építését. (1), (4), (5)

A távollét és az anyagi nehézségek miatt a munka lassan haladt. Lendvay főapát is megnehezítette a címzetes apát helyzetét. A főapát a Bakonybéli Apátság egyik jelentős jövedelmi forrását, a kajári malmát áruba bocsátotta. Emiatt Göncz Czelesztin 1699-ben

óvást emelt a győri káptalan előtt. **(16)** Lakóhelyül 1700-ban egy kétszintes faházat ácsoltatott az egykori monostor romjai mellé. **(1), (4), (21), (31)** Az újraépítés költségeit elsősorban a kajári és a mórniczidai birtokokból származó jövedelem fedezte. Göncz apát irányításával 1702-ben kiépítették a Porva felé vezető „Barát-utat”, valamint saját költségén utat vágatott az elvadult erdőkönbozótokon át monostortól Odvas-kőig (Advaskő-ig). Ezzel Ugod felől is megközelíthetővé vált a Bakonybéli Monostor. A lakhely és az utak kiépítése után a major rendbehozatala, bővítése volt a következő feladat. **(2), (4), (5), (21)** Göncz apát 1705-ben szerződést kötött az ugod lakosokkal, akiket megbízott a majorságon belüli kert kialakítására. A kertet körülvették kőfállal és zöldséget, gyümölcsöt és fűszernövényeket termesztettek. **(31)**

A barokk kori újrainduláskor az újkori bakonybéli bencés közösség és Szent Móric kapcsolatának mélységére utal, hogy amikor Göncz apát vezetésével visszaköltöztek az első szerzetesek a völgybe, fel sem merült bennük, hogy az újrainduló monostort ne az eredeti védőszent oltalmába ajánlják. **(20)**

Bakonybél és környéke is az 1703 júniusában kirobbanó, II. Rákóczi Ferenc vezette magyar nemzeti függetlenségi és rendi szabadságharc hadszíntere lett, ezért az apátság körüli rekonstrukciós munka egy ideig szünetelt. A majorság és környéke a harc kezdetén kuruc hadak területe volt. Az apátságot 1705-től német császári-királyi hadsereg foglalta el, majd 1706-tól újra visszatértek a kuruc csapatok. **(5)**

A szabadságharc Bakony környéki elcsendesedését jelzi, hogy Göncz apát 1707 őszén a szerzeteseivel együtt egy-két szolga, cseléd társaságában beköltözött a Bakonybéli Monostorba és ezután innen irányította a munkálatokat. Időközben gyakran elutazott a pannonhalmi főapátságra. **(16)**

A csatározások komoly veszteséget okoztak az apátságnak, például a császári és a kuruc csapatok 1709. évi nyári összecsapása során kigyulladt és porig leégett a Pápa melletti agyaglikai kétkerekes malom, amely a rekonstrukciós munkák egyik pénzforrása volt. A kuruc csapatok 1709 őszén visszavonultak és az 1711. évi szatmári megegyezés után viszonylag békés időszak következett. (4)

Göncz apát bakonybéli munkásságának Karner Egyed pannonhalmi főapát 1709 tavaszán bekövetkezett halála vetett véget. Göncz apátot 1709. május 1-én pannonhalmi főapáttá választották. A főapát ekkor már 70 éves volt, és az 1722-ben bekövetkezett haláláig a pannonhalmi közösséget szolgálta. A nagy iramban elkezdett bakonybéli rekonstrukciós tervét Vidlics Ferenc apát folytatta. (2), (3), (4)

Mit is tett Vidlics Ferenc apát a falunkért?

Vidlics Ferenc szlovák-magyar családban született 1673-ban a Pozsony megyei Magyararkápolnán. 1694-ben 21 évesen kérte felvételét a Pannonhalmi Apátságba, felvállalva a szerzetesi életformát. Nagyszombaton tanult filozófiát, teológiát.

Tanulmányai után Bécsben szentelték pappá 1700-ban. Vidlics Ferencet Göncz főapát 1709 májusában nevezte ki a Bakonybéli Apátság élére. Vidlics Ferenc a kinevezése előtt, a Főapátság perjele és magistere, a növendékek előljárója volt. (2), (6), (29) Kezdetben ő is, miként elődei, Győrött és Pannonhalmán lakott.

(1) Vidlics apát a korábbi bérest, az ugoti Mogyoróssy Ferencet – aki már huzamosabb ideig Bélben tartózkodott – 1710-től az épületek őreként és a gazdaságvezetőként alkalmazta. (31)

Vidlics Ferenc a bencés-rend kiváló alakjai közé tartozott. Göncz főapáttá választásának előkészítésében jelentősen közreműködött. Az új főapáttól remélte, hogy a Bakonybéli Apátság országgyűlési

szereplésében segíteni fog. E reményében nem is csalatkozott, mert Bakonybél apátjai mindig megkapták az országgyűlésre a királyi meghívót. **(16)** Vidlics apát aktívan részt vett az ország politikai életében. Feljegyzések vannak arról, hogy az 1714-1715 között lezajló országgyűlésen ő képviselte a pannonhalmi főapátságot. **(9)** Vidlics apát részt vett az 1728-ban tartott országgyűlésen is. **(16)**

Előrelátó volt, a kinevezésével egyidejűleg Pannonhalmi Apátságtól visszaszerezte a lepusztult, leégett állapotban lévő Pápa melletti kétkerekű agyaglikai malmot. Hamar újjáépítette és ezzel ismét tisztas jövedelme lett a monostornak. A malomhoz jelentős területű szántóföld és legelő is tartozott. Az ingatlant gyakran bérbe adták. **(16)**, **(31)**

A monostor rekonstrukciójának folytatását akadályozta az 1710-1711 között, Pannonhalma környékén pusztító pestis járvány. Vidlics apát a betegek, haldoklók között lelki szolgálatot látott el. Naplójából megtudhatjuk, hogy szívvel-lélekkel a népi gyógymódok híve volt. Az utókor számára a pestis járvány megelőzésére, gyógyítására leírt néhány receptet. Naplójában 1710. október 20-án jegyezte le, hogy a cickafark vagy egérfarknak is nevezett növény teaként fogyasztva kiváló orvosság a pestis ellen. Az édesgyökeret (ánizst) rágsálni nagyon hasznos a ragályosság megelőzésére és annak gyógyítására, a bábafü magja is nagyon hasznos. **(6)** Mindhárom növény napjainkban is használatos a természetgyógyászatban. (*)

A járvány elmúltával Vidlics apát két irányban indított változásokat. Egyrészt megindította a lakosság betelepítését, másrészt felújította az elvesztett területekért indított harcot. **(21)** Vidlics Ferenc apát a Göncz apát által megkezdett újjáépítés mellett gondolt az építkezés anyagi fedezetének biztosítására, a monostori (feudális) gazdaság megújítására is. Mindehhez

szüksége volt a telepesek meghívására, a világi munkatársak betelepítésére. Így vette kezdetét Bakonybél telepítés újkori története. (29)

Az egyre összetettebb, sokrétűbb gazdálkodást már nem lehetett pusztán bérmunkával megoldani, ezért Vidlics apát ahhoz, hogy a monostor környékét jobban kihasználhassa, faluépítésre gondolt. Már 1713-tól telepítésbe fogott és a szülőföldjéről szlovák (tót) földműveseket hozott az induló faluba. A Felvidékről származó első három szlovák telepes az apátság támogatásával faházakat épített a jelenlegi templom előtti területen. A földjeiket a koppányi út mellett alakították ki, réteket az uradalomtól az apátsági rétek között, a majorságtól délre kapták meg. A születő falu első utcája a monostor közelében, a Szent-kúthoz kivezető utca mentén alakult ki. A telepesek az apátsági majorban, valamint a tereprendezésen dolgoztak. (4), (8), (16), (29), (31) A nagyobb arányú betelepítésre 1718-ban került sor. A betelepítés folytatódott: a század elején szlovák, a század végén pedig elsősorban a faszerszámok készítéséhez értő német (sváb) családokat telepítettek le a béli medencében. (3)

A kialakuló települést körbevevő erdők zöme két tulajdonos, a Bakonybéli Apátság, valamint az Eszterházy család birtokrendszeréhez tartozott. (21) A pusztabéli rétek feletti teljes körű rendelkezési jog hosszas perlekedés után 1714 körül került vissza a Bakonybéli Apátsághoz. Vidlics apát a letelepedett lakosságnak megengedte, hogy saját és az uradalom céljaira a jelenlegi templom előtti dombos területen felnövekedett fákat kivágják, és az így felszabadult területen házakat építsenek maguknak. Az elképzeléseinek megfelelően a monostor és a majorság köré fokozatosan kiépített egy új települést. Ahhoz, hogy a betelepült földműveseknek minél több földterületet tudjon adni, 1719-ben Veszprém megye közgyűlésén a főapáttal egyetemben tiltakozott a szomszédos ugodiak, teszériek és más szomszédok

földfoglalásai ellen. Megfenyegette őket, hogy az illetéktelen gazdák jószágállományát elszedi. Az Eszterházyak megóvták az indítványát. A tiltakozásával azonban a résztvevők tudtára hozta, hogy a Bakonybéli Apátság vidékének van ura. Ezt a procedúrát a következő évben meg kellett ismételnie. A művelésre alkalmas irtásföld továbbra is csekély maradt, folytatni kellett az erdőirtást. A lakosok a földművelés mellett különféle faszerszámok és eszközök készítésével, eladásával próbálták a megélhetésüket biztosítani. **(16)** Vidlics apát halála után 1735-ben Bél Mátyás történetíró Bakonybélben járt, és a telepések megélhetési gondjait ismertetve utalt a faeszközök készítésre: „Vidlics Ferenc (apát) a háztartás ellátására parasztokat is hozatott oda, kijelölve számukra a templom előtti irtási és építési lehetőséget. De csak kevés szlovák volt ott, kellő szántóföld nélkül, hacsak többet nem irtanak, úgyhogy gyakran a kenyeret is nélkülözik és élni sem tudnának, ha fenn nem tartanak magukat faeszközök nyomorúságos készítésével.” **(2), (3)**

Nagyon valószínű, hogy a Békéscsaba (Csaba község) 1718 körüli benépesítése kapcsolatba hozható a Bél falu kiépítésével. Csaba községbe is Felvidékről telepítették le szlovák lakosokat. Ők azonban evangélikus vallásúak voltak, míg Bél községbe csak katolikusok érkeztek. Az akkori telepítésszervezők körében elfogadott alapelv volt, hogy egy település egy ajkú és egy vallású legyen. Kerülendő a különféle nemzetiségű és vallású nép egy helyre történő telepítése. Így kerülhettek 1718 körül a Felvidéki katolikus szlovákok Bél községbe, az evangélikusok pedig Békéscsaba községbe. Erre utalnak a két területen fellelhető névazonosságok is. **(23), (*)**

A „barokk kori” falu kiépülését a török hódoltság, valamint a szabadságharc utáni közel 20 év alatt újra kiépülő, növekedő feudális gazdaság is segítette. A rekonstrukciós intézkedések egyértelműen arra utalnak, hogy a monostor újraalapítása egyben

a gazdaság megszervezését is jelentette. A monostor mellett fokozatosan kiépült a falu, az itt élő családok egy részének szolid megélhetést biztosított a Bakonybéli Apátság gazdasága. A fejlődő feudális gazdaság és a szerzeteseknek abban betöltött – leginkább munkáltató, munkaszervező – szerepe létrehozta a monostori gazdaságot. (3)

Vidlics apát az anyakönyvet csak Bakonybélbe költözésének évében, 1723-ban kezdte vezetni latinul és magyarul. Az anyakönyv keresztelési része elé azonban utólag bevezette – nyilván a papírjaira vetett jegyzetei alapján -, hogy 1721. január 25-én keresztelte meg Mogyoróssy Ferenc gazdaságvezető fiát. Ebből adódik, hogy több forrás szerint a plébániai anyakönyvet Vidlics apát már 1721. január 25-én kezdte vezetni. (8), (29). (31) A forrásokra hivatkozva biztosra vehetjük, hogy a 18. század elején nagyobb létszámban szlovákokat és magyarokat, a század végén pedig németeket telepítettek be a faluba. A nemzetiségi identitásra utalnak a családnevek. Ebben az időben költöztek ide például Paulikovics, Gasparics, Gazdig, Hasprai, Szekrényes, Haik, Pék, Martinecz, Petrovics családok ősei. A Bakonybéli Apátságról szóló 1736. október 22-i feljegyzés szerint latin nyelvű volt az istentisztelet, a népnyelvi igehirdetés pedig magyar, német és szlovák nyelven folyt. (4) (29) A szerzetesek kis közösségének határozott szándéka volt a vegyes nemzetiségű település magyarosítása. (16) A szlovákok a csak magyar nyelvű szertartások, valamint a kizárólag magyar nyelvű oktatás következtében néhány évtizeden belül teljesen asszimilálódtak, így nem ápolták a hagyományaikat, már csak a nevük utal a gyökereikre. A német nyelvű lakosok a következő évszázadok során integrálódtak. Még napjainkban is ápolják hagyományaikat. (*)

Az új templom építésekor az apátságnak nem csak a maga szükségleteire kellett gondolnia, hanem az ide telepített, főleg

katolikus felekezeti világi hívek lelki gondozására alkalmas templomra is szükség volt. A templomépítéshez szükséges anyagi fedezetet egy ideig az apátság egyetlen malma szolgáltatta. Az első templomot 1719-ben egy pápai építőmester építtette. Vidlics apát ekkor még Pannonhalmán lakott, távollétében a majorságban élő Mogyoróssy Ferenc vezette az építkezést és gondozta a gazdaságot. Az épület a pápai mester hibás munkája miatt 1720-ban magától összeomlott. Vidlics apát ezért 1721-ben Győről hívatott egy másik építő mestert. Mivel az építkezés nagy elfoglaltságot jelentett, ezért a kivitelezés és a major irányításával 1721-ben megbízta Lőrinc testvéröccsét, aki Bakonybélbe költözött és így a munkálatokra a helyszínen felügyelhetett. A plébániaként működő új templom építését a szentély kialakításával együtt 1723-ra befejezték. Az újjáépítés után 1725-ben már orgonista is volt a plébániatemplomban. A templomban két évszázad után újra felhangzott a szerzetesek zsolozsmája. (1), (2), (3), (4), (16) Vidlics apát 1723. november 25-én egy rendtársával együtt véglegesen Bakonybélbe költözött, abba a kétszintes faházba, amelyet még Göncz apát építtetett. 1724-ben megindította a monostor újjáépítését. Ez az épület már kőből épült. Ide 1726. május 5-én vonult be az időközben még egy taggal bővült közösség, de építése még 1727-ben is folytatódott. (4), (8), (29)

A templom átadása előtt meghalt Göncz főapát, aki Vidlics apát falualapító munkáját jelentősen támogatta. A főapát halálát követően a pannonhalmi konvent még az új elöljáró megválasztása előtt a Bakonybéli Apátságához tartozó javakat - látva a bakonyi apátság sikeres fejlődését - visszaadta. A főapát halála után 1722-től 1768-ig, 46 éven át Sajghó Benedek volt a pannonhalmi főapát. Sajghó főapát a bakonyi apátság törvényes patrónusaként ugyancsak messzemenően támogatta Vidlics apát ambíciós rekonstrukciós törekvéseit. Az új főapát a közvetlenül kinevezése

után visszaszolgáltatta Kajárt, Móríhidát és a kisbaráti szőlőt. (4), (7), (31)

Vidlics apát folyamatosan pereskedett az I. István királytól kapott, de a török hódoltság alatt eltulajdonított ősi birtokok visszaszerzéséért. Az elkobzott területek visszaszerzését nehezítette az, hogy a Bakonybéli Apátságnak nem voltak megbízható bizonyítékai arról, hogy valójában mekkora erdőterület volt a tulajdonukban. Az 1280. évi tűzvészben elpusztult az egész monostor. Megsemmisült az apátsági jogokat is őrző Szent István-féle 1037-ben kelt oklevél, a kiváltságlevelek, a teljes könyvtár és a gazdagságában Pannonhalmát is felülmúló műkincsállomány. (1), (4)

Vidlics apát területi követeléseit a következő állításra alapozta: igényét alátámasztja az a tény, miszerint az egész környéket erdő borítja, és itt – Szent István által adományozott jog szerint – az apátságot illeti meg a bakonyi vadászrész egyötöde, valamint a „fajzási” és legeltetési jog. A jogokat az 1700-as évek elején az apátság már újra gyakorolja, bizonyítják azok az írások, amelyek szerint: 1713-ban a pápai plébánosok az apátsági erdőkből kérnek gerendákat, 1714-ben pedig a teszériek fordulnak az apátságához, hogy az erdőben faraghassanak. A szentkirályszabadjaiak is az apátsági erdőben szeretnének fát vágni. (21)

Vidlics apát egymásután megbolygatta a rendezetlen, jogilag nem tisztázott birtokügyeket, amelyek áttekintése végett a pannonhalmi levéltárból az apátságot érdeklő összes oklevelet mind felkutatta, lemásolta, illetve lemásoltatta és feljegyzéseket készített hozzájuk. (16)

Vidlics apát 1719 és 1721 között pereskedett a császárhű Eszterházy József és Ferenc grófokkal is, akiknek a tulajdona volt többek között az ugodi uradalom és Somhegy. Az ugodiak a másfélszázados oszmánhódítás alatt jelentős bakonybéli

birtokrészt foglaltak el törvénytelenül. Vidlics apát Ugod mezőváros határának közel egynegyed részét és két malmot követelt vissza. Az apátság a jogos követeléséhez csak Vidlics apát halála után jutott hozzá. (4), (9), (10) Vidlics apát 1724-ben pereskedett a törökökkel vívott háborúskodás viszontagságai során idegen kézre került Bakonykoppány (Koppány), Akli (Akol) és Magyar- és Német-Polány (Polány) falvak és birtokok, jószágok visszaszerzése érdekében is. (1), (4) Eredménytelen volt a küzdelem, ezek az ősi birtokok a szomszédos zirci cisztercita apátság és monostor tulajdonába kerültek. A Balatonfő-Kajár részbirtokot sem sikerült visszaszereznie, ez a birtok a veszprémi püspökséghez került. Sajghó pannonhalmi főapát közbenjárásával azonban a Bakonybéli Apátság a pannonhalmi főapátságtól visszakapta (Sokoru-)Kajárt, a Móriczhidát és a pusztulóban lévő kisbaráti szőlőt. Ugyancsak sikerült visszajuttatni a ponyvádi birtokrészeket. (16) Vidlics apát önzetlen, nemes tevékenykedése ellenére a Bakonybéli Apátság mégis elveszítette a török uralom megszűnése utáni birtokelosztás következtében szétszórtan elhelyezkedő birtokrészek nagy részét. (4)

A királyi udvar és a pannonhalmi főapátság Vidlics apátot polgári ítélkezési jogkörrel is felruházta. Hatalmával élve a faluban és az apátságához tartozó birtokon szigorú fegyelmet tudott tartani. Az apát egy személyben volt a falu földesura, lelkipásztora és tanítója. Apátság és népe között úr és szolga, lelkiatya és hívő kapcsolat állt fenn. Ez az élet minden területére kiterjedő kapcsolat kölcsönös egymásrautaltságot is jelentett. A neki címzett levelekből arra lehet következtetni, hogy tisztelték a helybéliek. Az apátság és falu őslakosai között alapvetően harmonikus volt a viszony. Rendszeres volt a szegények és koldusok istápolása. A számadáskönyvekből megtudhatjuk, hogy a kéregetők leginkább a környező településekről érkeztek. Vidlics apát idején nem volt orvosa, gyógyszerésze a kialakuló településnek. Szükség esetén a pápai vagy a zirci orvosok segítségét kérték.(16), (31)

Miközben Bakonybélben zajlottak a birtok-határperek, folytatódtak a gazdaságot élénkítő ipari, erdőművelő, földművelő, állattartó és kereskedelmi tevékenységek. 1719-ben építették meg a téглаégető kemencéket, valamint elkezdődött a mészégetés. Ehhez a művelethez sok fára volt szükség. Vidlics apát nem nyugodott bele abba, hogy az építkezésekhez szükséges faanyagot Győrben kelljen megmunkálni, a munkások élelmezéséhez szükséges lisztet pedig Pápáról kelljen szállítani. 1723-ban üzembe helyezték a deszkametsző (gatter) és zszindelymetsző telepet a mai Malom utcában, a leendő monostor területén pedig kutat ásattak. Ebben az évben a Gerence patakon felépített malomban is megfordult a malomkő. Ezzel együtt az apátságnak már négy malma lett: bakonybéli, agyagliki, móriczhidai, valamint kajári malom. Ezek biztosították az apátság bevételeinek közel negyedét. A béli faanyag minősége és az új uradalom alkalmazottainak hozzáértése tette lehetővé, hogy 1725-ben elindulhatott az értékesítésre szánt őrlőmalmok „sorozatgyártása”. Az őrlőmalmok teljes faszerkezetét helyben faragták ki. Ezek alapanyagát a bakonybéli erdő adta. Ezeket a malmokat többek között Győrben, a Fejér megyei Velence településen, Pannonhalmán állították fel. Vidlics apát felismerte, hogy a Bakonybéli Apátságnak hasznot hoz a Bakonyban található értékesebb fafajták kitermelése. Természetesen ez a felismerés még nem jelentett szakszerű erdőgazdálkodást. Az apátság nagy mennyiségű fát értékesített a távolabbi községek fafaragóinak, akik ebből teknőket, lapátokat, villákat, gereblyéket, zszindelyt, hordókat és egyéb faeszközöket készítettek. Az értékesítésből nem maradt ki a mogyoróvessző sem. A makkoltatás egyébként szintén nagy hasznot hozott. 1717-től a legelőkön és a tölgyesekben megjelent az apátság gulyája és kondája. Az apátság bérbe adta a bakonyi legelők egy részét és a távolabbi települések sertései is legelhetek a környékbéli tájakon.

1720-ban megkezdődött a szántás az irtásföldeken. A szántók meglehetősen gyenge minőségűek voltak. A szántóföldek a temető dombján húzódtak lefelé, alattuk a rétek terültek el, egészen a Gerence-patakig és a monostorig. További rétek voltak a Borostyán-szikla alatt, a monostortól délre a patak mellett, valamint a patak túlsópartján északnyugatra. Írásos nyomok vannak arról, hogy ekkortájt a település legfontosabb élelmiszere a burgonya volt. A burgonya a bakonybéliek „búzája” volt. A Bakony klímájának megfelelően természetek még kendert, árpat, zabot. Mivel a Bakony akkor sem kedvezett a kenyérgabona termesztésének, ezért a szükséges búza mennyiséget a környező falvakból vásárolták. A vásárolt gabonát a saját malmukban őrölték meg. Olvashatjuk, hogy Bakonybélben nem ajánlatos az őszi vetés, hanem tavasszal vessenek babot és lencsét, de ezek alá már ősszel szántassák meg a földet, azután tavasszal is, mert különben semmi sem terem. A családoknak már szolid megélhetést biztosított a monostor gazdasága: a fakitermelés, a fafeldolgozás, a földművelés, a faszerszámok és eszközök készítése. (1), (2), (3), (4), (5), (16), (29), (31)

Bakonybélben a gazdag vadállományának köszönhetően sok vadhúst fogyasztottak. Bár Vidlics apát hagyatékában két hosszú puskát, egy új flintát, és három-három stuczot és pisztolyt írtak össze, elsősorban nem a bencések vadásztak, hanem az uradalom alkalmazottai. A vadászat ellenére gyakori volt a vadvásárlás. A vásárolt vadak (vaddisznó, szarvas) egy részét a Pannonhalmi Apátságra küldték, tehát gondoltak távolabb lakó rendtársaik ellátására is. A szerzetesek valószínűleg inkább biztonsági okokból tartottak fegyvereket. Utazásuk során szükség lehetett rájuk, hiszen a Bakonyban ekkor még éltek farkasok. Az erdei utakon sem volt biztonságos a közlekedés. A szerzetesek fegyveres kísérettel hagyták el a monostort.(31)

A nagyszámú böjti nap miatt a bakonybéli szerzetesek is nagy mennyiségű halat fogyasztottak. A Borostyánkő előtti Güntertavat és a későbbi temető melletti Gellért-tavat valószínűen már 1720-as évek végén telepítették. A völgyben kialakított mesterséges vízrendszer két halastava azonban nem mindig győzte a halszükségletet, a számadáskönyvek tanulsága szerint az apátság rendszeresen vásárolt halat. Az 1725 utáni években a mórchidaiak az ottani malom használatáért többek között halat szállítottak Bakonybélbe. Ahogy a Bakonybéli Apátság a testvér apátságokat ellátta faanyaggal és vadhússal, úgy kaptak a helyi szerzetesek ajándékba halhúst például a tihanyi közösségtől. (31)

Bakonybélben a 18. század elején az ételédésítés egyetlen lehetősége valószínűen a méz előállítás volt. A mézet házi orvosságként is alkalmazták, a viaszból gyertyát készítettek. Vidlics apát halálakor felvett leltár igazolja, hogy ő maga vagy egyik szerzettársa, esetleg alkalmazottja méhészkedett, hiszen a leltári jegyzék nyolc kas méhet és jelentős mennyiségű mézet örökített meg. A méhészkedés hasznot is hozott az apátságnak, értékesítettek is mézet. (31)

A bor is alapvető terméknek számított. A bor a szentmiséhez elengedhetetlen volt, de a vizek szennyezettsége miatt akkor jóval több bor került az asztalra. Mivel Bakonyban nem termelt meg a szőlő, ezért az apátságnak távolabb fekvő birtokairól kellett beszerezni a bort. Gyakran ittak a Somló és Pázmán terméséből. A fennmaradó készleteket az uradalmi kocsmákban mérették ki, ami jelentős hasznot hozott. Rosszabb termés idején vásárlással elégitették ki a szerzetesközösség igényét. (31)

Vidlics Ferenc apát tudatosan törekedett Szent Móric kultuszát feléleszteni és megerősíteni. Elérte, hogy XIII. Ince pápa 1723. augusztus 30-án kelt bullájában Szent Maurícusz és vértanútársai ünnepére – szeptember 22-re - hét évre teljes búcsút engedélyezett a bakonybéli templomnak. Ha szeptember 22-e hétköznapra esett,

akkor jobbra következő vasárnap tartották meg a búcsút a Bakonybélbe zarándoklók számára. A monostor és a születő falu fejlődése szempontjából nem kis dologról volt szó, főleg ha arra gondolunk, hogy éppen 1723-ban fejezték be az első kőtemplom építését. XIV. Kelemen pápa 1769-ben megerősítette a búcsúra vonatkozó kiváltságot, az örök időre szóló engedélyt véglegesítette. Bakonybélben a 18. századi, Rómából kapott búcsúi privilégiumok, valamint a bencések Móric-tisztelete indították el a búcsújárás jó két évszázadon át tartó gyakorlatát. A monostor és a falu temploma a környék egyik fontos búcsújáró helye lett, a vidék falvaiból évente nagy tömeg zarándokolt Bakonybélbe a Móric napi szentmisére. A szerzetesközösséget 1950-ben az akkori pártállam feloszlatta. A falu lakossága és a plébánia hívei továbbra is őrizték a Móric-napi búcsú hagyományát, de az idő múlásával az ünnep a szent alakjától független, szekularizált jelleget öltött. A szerzetesek 1998-ban tértek vissza Bakonybélre Pannonhalmáról. Az új bencés közösség a thébai légió hadvezérének latinus névváltozatát választva önmagát Szent Maurícius Monostornak nevezte. Napjainkban egyre élénkebb a védőszent újrafelfedezése és tiszteletének propagálása. (7), (16), (20), (31)

A faluban 1725-ben elindult az elemi népiskolai oktatás, az un. Guzmics ház helyén. Valószínű, hogy az 1725-ben szerződött orgonista egyben az induló település tanítója is volt. A későbbi időkkel kapcsolatos emlékiratokban is az orgonista és az iskolamester azonos személy volt. (2), (4), (16), (29)

Vidlics apát 1730-ban az Eszterházy – uradalommal folytatott perrel kapcsolatosan összeírta az 1702-1729 évek közötti időben végzett erdei munkákat. Ezzel az erdőkhöz való jogát bizonyította. Az összeírás az utókor számára sok hasznos adatot tartalmaz. Többek között olvashatjuk, hogy az erdő (a fa) értéke csekély volt. A nagyobb jövedelem a legeltetésből, makkoltatásból származott.

Ebben az időben még olyan távoli helyekről is hajtottak kondákat a bakonybéli erdőkbe, mint Csögle, Pirit, valamint 1718-ban a rábaközi Kecel. Ezzel is magyarázható, hogy éppen a legeltetés okán került sor összetűzésre az apátság és a környező birtokosok között, nem pedig az erdőben való favágás miatt. **(21)**

Az életének utolsó éveiben köszvénytől gyötört Vidlics apát 1730. december 20-án, 57 éves korában halt meg Bakonybélben. Az un. Régi temetőben temették el. Ez azonos a jelenlegi temető Pajta és a templom felé eső részével. Az új temető azonos azzal a résszel, ahol az apácanövérék sírparcellája is található, és a temetőkereszttől jobbra eső rész, azaz a ravatalozó felé vezető rész. A bencések a Régi temetőben akkor még álló középkori kápolna köré temetkeztek, míg meg nem épült az új templom, s alatta a kriptá. **(29)** Halála után sem a bencés-renden belül, sem a királyi udvarban nem történt meg a nagyszerű életművének elvárható módon történő méltatása, értékelése. Hivatalos körökben is lassan tudatosodott a halálhíre, három év múltán is nevére szóló leveleket hozott a futár. **(4), (16)** Négy nappal halála után összeírták a hagyatékát. Szerény apáti vagyon maradt utána. A hagyatéki összeírásban megtalálható az apátság legértékesebb kultúrtörténeti része, a könyvtár tételes címlistája. A könyvtár azon korhoz képest jelentékeny volt, közel 100 kötetből állt. Nagyobb részt egyházi művek, ünnepi és köznapra szóló prédikációkat tartalmazó könyvek alkották a listát. Szerepelt a hagyatéki leltárban két kehely. Az egyik aranyozott réz, amely még ma is megtalálható. Emeli azonban e csekélynek látszó hagyatéki értékét az a körülmény, hogy Vidlics apátra az úttörés, a falualapítás nehéz munkája várt és egymaga többet tett, mint az őt közvetlenül követő két kormányzó utód, akik Vidlics apát halála után felvett leltárt új szerzeményekkel nem tudták bővíteni. **(1), (4), (7), (16), (31)**

Hogyan folytatódott Bakonybél története Vidlics apát halála után?

Vidlics apát halálát követően – 1730 és 1768 között – 38 éven át nem választottak Bakonybélben apátot. Vidlics apát örökébe egymást követően két kormányzó lépett, akiknek a monostor továbbfejlesztésében semmi érdemleges szerepe nem volt. Kormányzóságuk alatt a Bakonybéli Apátságot gyakorlatilag Sajghó pannonhalmi főapát irányította a kinevezett intézők közreműködésével. (1), (4), (10)

Sajghó főapát közreműködésével a Bakonybéli Apátság 1734. szeptember 22-től Pesten folytatta tovább Vidlics apát által az Eszterházy család és az ugodai uradalom ellen elindított birtoksérelmi pert. A jogi processzus négy évig tartott. (10)

Az 1736. évi apátsági összeírás adatai szerint Bakonybélben már 36 család lakott. Nemzetiségi megoszlásuk: 23 szlovák, 12 magyar és 1 német család. Az összes család katolikus felekezeti volt. (4), (16)

Sajghó főapát a két kormányzói időszakot követően - 1736. március 26-án - a bakonybéli monostor sorsát a 33 éves, nagy műveltségű, erélyes, eszes és jámbor életű Pirnecker Emilián Jánosra bízta. Pirnecker az 1763-ig tartó 27 évi kormányzósága alatt az apátságot tisztes rangra emelte. (1), (2), (3)

A kormányzó működése alatt a pesti törvényszéken folytatott birtoksérelmi per 1737-ben lezárult. A Bakonybéli Apátság 650 öles erdőterületet hasíthatott ki Ugod határából. Az apátság javára kijelölt területen az Eszterházy család csupán Bakonyújvár (Podmaniczky vár) romjaihoz ragaszkodott. A megegyezés szerint a határjeleket minden év Szent György napján (április 24-én) fel kellett újítani. 1738. május 6-tól kezdődött az új határjelek

felállítása a Fekete-sédtől a Gerencéig, s a Bakonykoppányból a Bakonybélbe vezető út mentén. (10) Napjainkban is elgondolkodtató az ítélet végrehajtásának ilyen szigorú ellenőrzése. (*) Még ebben az évben újabb határpercek indultak, a kölcsönös sérelmeknek se vége, se hossza. Évtizedekig tartottak a pereskedések. (21)

A kormányzó 1740-ben új majorsági épületeket, istállókat emeltetett, kijavította az agyaglikai malmot, majd további téglarétegű kemencét rakatott. (31)

Miközben folyamatban voltak a határpercek, zajlott az új monostor és a templom építése. 1749. május 10-én – a régi monostortól kissé délebbre – elhelyezték a barokk monostor épületének alapkövét. Május 25-én - az ekkorra ideérkező Sajghó főapát jelenlétében - kimérték az épület helyét. 1750. október végén a szerzetesek már átköltöztek az új épületbe. A monostor végső munkálatai csak 1752 májusában fejeződtek be. 1750. május 29-én, ugyancsak Sajghó főapát jelenlétében tették le a ma is álló barokk templom alapkövét. Ezen időben csak az apátság épülete volt bástyafallal körülvéve. A templom építését 1754-ben fejezték be. Ebben az évben felszerelték a Budapesten legyártott harangokat is. Sajghó főpap 1754. július 31-én megáldotta az új templomot és folytatódhatott a mohácsi ütközet után abbahagyott zsolozsmázás. Magyar nyelven hangzott el az avató beszéd. Orgonája azonban még nem volt a templomnak, kezdetben trombitákkal emelték az istentisztelet fényét. 1754-ben Sajghó főapát Bakonybéli Apátságnak kölcsönadta a pannonhalmi főmonostor raktárában tárolt, nem hordozható szobai kisméretű pedál nélküli orgonáját (ún. positivumot) használatra, amíg ott az új hangszer el nem készült. 1758-ban szerelték fel a közel 60 évig működő új orgonát. Az 1760-as években már kilenc szerzetes élt itt. (1), (2), (3), (13), (16)

A 19. század közepéig három nyelven (magyarul, szlovákul, németül) folyt az istentisztelet és az igehirdetés. 1762-től megszűntek a szlovák nyelvű szentbeszédék. Ez valószínűleg a több évtizede betelepült szlovákok asszimilációjának következménye. A német nyelvű prédikációk megmaradtak. Értékes felfedezés a szlovák nyelvűségre, identitásra utaló ikonográfiai jel: a kalapos jó pásztor ábrázolása a szószéken. (29), (31)

A kormányzó sikeres faluépítését igazolta az 1754-es összeírás, amely adatai szerint a faluban már 70 család élt. (11) A falu további élete, formálódása ettől kezdve viszont már szorosan összefügg az erdővel, a fás terület kiterjedését, minőségét erőteljesen befolyásolja a lakosság gyarapodása. (21)

A hegyekről lezúduló eső következtében a Gerence-patak megáradt, gyakran elöntötte a monostor teljes területét. A monostor védelme érdekében a kőfalat 1759 és 1763 folyamán felújították. Ebben az évben kezdték meg a halastavak bővítését is. (16), (31) A kőkerítést az elmúlt évszázadokban többször átépítették, magasították. (*) Legutóbb, 2018. szeptember hó folyamán a Bakonybéli Apátság és az Önkormányzat eredményes együttműködésével befejeződött a Fő utca járdája mellett ledőlt kőkerítés újjáépítése kb. 30 m hosszan. A masszív, új kerítés mellett – a lakossági fórumon elhangzó kérésnek megfelelően – nagyobb helyet hagytak a járdának, így a Fő utcai kanyarban is biztonságosan – másfél méter szélességben aszfaltozott járdán – közlekedhetnek a gyalogosok. (19)

Bakonybéli monostorban 1757 és 1760, majd pár évnyi tihanyi kitérő után 1764 és 1766, illetve 1776 és 1778 között –zajlott oktatás. Bakonybélben tanárok és növendékek is laktak. Valószínűleg itt a teológiai tanulmányokat megelőző filozófiai képzés folyt. (31)

1779. március végén, április elején hatalmas erdőtűz pusztított a település határában. Az apátsági erdő három napon át égett és majdnem a fele elpusztult. A tűz áterjedt az Eszterházy erdőre is. A következő évben - 1780. július 30-án, egy vasárnap, délelőtt 11 órakor – lángok jelentek meg a monostor tetőzetén. A faszindelyes tetőn rohamosan terjedt a tűz. Félreverték a harangokat, összefutott a falu népe, de oltásról szó sem lehetett. A tüzet élesztette a hatalmas szél is, fél órán belül a monostor és a templom lángokban állott. A templom környékén leégett 130 nádfedeles ház a hozzájuk tartozó gazdasági épületekkel együtt. Elégett az épületekben tárolt termés és az ólakban, istállóknak veszték az állatok. A templom tornyában megolvadtak a harangok, a monostor padlásán tárolt gabona is elégett. A tűzvész okozta szörnyű pusztítást még fokozta, hogy néhány hónappal később, augusztus 21-én a tető nélkül maradt templomot egy irtózatos zápor teljesen eláztatta. A tömértelen víz következtében – mivel megrogytak a falak és a boltozatok – életveszélyessé vált az épület. Hatalmas károk keletkeztek, a falu romokban hevert. Az emberek életösztöne nem halt ki, a pannonthalmi főapátság anyagi segítségével hamarosan megkezdődött az újjáépítés. A templom helyreállítási munkálatai 1782 novemberéig tartottak. (2), (3), (4), (12), (21)

Habsburg II. József császár és magyar-cseh király 1782. január 12-én kiadott szekularizációs rendeletével több, tanítással gyógyítással vagy tudománnyal nem foglalkozó szerzetesrendet feloszlattak és a vagyonuk az állami Vallásalapba került. A Szent Benedek-rend pannonthalmi főapátságát 1786. november 14-én oszlatták fel, majd ezt követően – 1787. január 7-én – a Bakonybéli Apátság is megszűnt. A monostor történelmében újabb 20 éves törés következett be. A császár a halálos ágyán többek között a szerzetes-rendekre vonatkozó 1782. évi rendeletét is visszavonta. A Magyar Szent Benedek Rendet – így a

Bakonybéli Apátságot is – Habsburg II. Ferenc császár- király 1802 decemberében állította vissza, és a közösség a középiskolai oktatást kapta elsődleges feladatául: tíz líceumban oktató-nevelő szolgálatot kellett vállalniuk. A Pannonhalmi Főapátság továbbra is megtartotta a Bakonybéli Apátságot. (4), (14), (15)

Megemlékezések

A falualapító Vidlics apát emlékére a faluközösség a Szent Mauríciusz Monostor szerzeteseivel és a Bakonybéli Egyházközséggel együttműködve, 2017. május 14-én - a Községi Hét keretén belül - emléktáblát helyezett el a falu Pápa felőli bejáratánál kialakított Millennium Parkban. (17)

Bakonybéli Apátság millenniumi ünneplésének nyitó napján - 2018. március 24-én - az Apátság hét szerzetese megfogalmazott egy dekrétumot, amelyben olvashatjuk, hogy Vidlics Ferenc apát úr valóban 305 évvel ezelőtt telepítette le Bakonybél község első lakóit. (18)

Bakonybél Borostyán Nyugdíjas Klub tagjai 2018. szeptember 22-én Vidlics Ferenc apát emléktáblájánál találkoztak a Millennium Parkban. Nem nyugdíjasok is csatlakoztak a megemlékezéshez. A megjelentek koszorút és virágokat helyeztek el. Mivel a falubúcsú megtartására az engedélyt Vidlics Ferenc apát kérésére adta meg az akkori pápa, ezért a nyugdíjas klub tagjai a jövőben a falubúcsú előtti napon fognak megemlékezni az apát úrra. A nyugdíjas klub tagjai erre védnökséget vállaltak. (19)

A Bakonybéli Monostor és a templom teljes felújításán belül 2019. április 5-én a Monostor új kiállítótermében megnyílt a „Forma vitae” állandó kiállítás. Vidlics Ferenc apát falualapító munkáját megismerhetjük a terem falán elhelyezett táblán látható összefoglalóból. (25)

A monostor kezdeményezésére 2019. május 18-án tudományos konferenciát tartottak a Bakonybéli Apátság alapításának ezeréves évfordulója alkalmából. A tizenöt előadásból megismerhettük a monostor történetét az alapításától a napjainkig. Több előadó is utalt Vidlics Ferenc apát falualapító munkájára. (24)

Egy 2019. évi pályázati projekt keretén belül, Petőfi utcában a Fő utcától a falu határáig, majd onnan a Szent-kútig tíz darab információs táblát helyezett el az Önkormányzat. A tematikus út mentén elhelyezett táblákról megismerhetjük a falunk és a monostor történelmét. Vidlics Ferenc apát újkori falualapító munkájáról a 4. és a 8. számú táblán olvashatunk. (26), (27)

Az Önkormányzat ugyancsak a 2019. évi pályázati projektek keretén belül a Millenniumi-parkban több információs táblát helyezett el. Az egyik táblán szereplő összefoglalókból megismerhetjük az emléktáblákkal megtisztelt négy híres személyt. Többek között Vidlics Ferenc apát is helyet kapott, bemutatva az újkori falu alapításában végzett meghatározó szerepét. (*)

A Teremtés Nemzetközi Hónapja keretén belül az Önkormányzat létrehozta a Családok sétánya emlékhelyet. A sétány a Szent kúttal szemben lévő önkormányzati területen lett kialakítva. A sétány összeköti a Szent-kutat a Gerence patakkal. A sétányon 2019. szeptember 7-én indulásként nyolc tősgyökeres bakonybéli család emlékére egy-egy diófát ültettek. A családok nevét a monostor irattárában található eredeti anyakönyvből válogatták ki. Az éledező újkori faluban Vidlics Ferenc 1721-ben kezdte el az anyakönyv vezetését. Családok vezetéknevei: Haspari, Gazdig, Gasparics, Haik, Szekrényes, Vánik, Pék, Palkovics. A kiválasztott családok az anyakönyvbe elsőnek bejegyzett lakói voltak. (*)

Bakonybél Borostyán Nyugdíjas Klub tagjai 2019. szeptember 21-én ismét találkoztak Vidlics Ferenc apát Millennium Parkban elhelyezett emléktáblájánál. A monostor részéről Baán Izsák perjel jelent meg, a beszédében méltatta az apát falualapító munkáját. A megjelentek koszorút és virágokat helyeztek el. A legfiatalabb és a legidősebb jelenlévő ajándékba kapott 2-2 kötetet: Vásárhelyi Anzelm szerzetes „Isten házában, közösségben” c. könyvét és Baán Izsák tanulmányát tartalmazó „Világ-története” című folyóirat 2018. 2. számát. **(28)**

Vidlics Ferenc 1720-ban kapta meg a mai napig is őrzött Regula szerzetesi szabályzatot. Az apát a borítólapra írta rá a nevét és a dátumot. A könyv, illetve az apát hiteles aláírása megtekinthető a monostorban. (*)

2020. szeptember 26-án, a Móric-napi búcsú előtti szombaton a Borostyán Nyugdíjas Klub megjelent tagjai a hagyományainak megfelelően megkoszorúzták a barokk-kori Bakonybél falu megalapítójának, Vidlics Ferenc apátnak a Millenniumi Parkban felállított emlékkövét. A megemlékezést Vásárhelyi Anzelm osb. tartotta. Részletesen elemezte a 36 évesen kinevezett Vidlics Ferenc apát falualapítási érdemeit, valamint a falu életét is meghatározó kapcsolatait. Kihangsúlyozta, hogy Lendvay Placid pannonhalmi főapát és Göncz Celesztin bakonybéli apát személyisége, szerzetesi eszménye meghatározó volt Vidlics elöljárói szolgálatában. Beszédében kiemelte, hogy Vidlics apát a 18. század elején szlovák ajkú telepeseket hívott a bakonybéli völgybe: a családnevek, a határnevek és az emléktábla őrzi emléküket. Anzelm szerzetes a beszédében kitért Vidlics apát sírjának valószínűsíthető helyére. **(30)** Anzelm testvér javaslata: készítsünk elő, hirdessünk meg egy helytörténeti tematikájú egy napos utat Felvidékre, Vidlics apát úr szülőfalujába. **(29)** A

koronavírus járvány megszűnte után indulhat meg a kirándulás szervezése. (*)

Az 1919. évi konferencia előadásainak aprotanulmányából 2021 januárjában „Vallis Sanctorum” címmel egy összefoglaló könyv jelent meg. Jelenleg a Dénesi Tamás és társai által szerkesztett könyv tartalmazza legrészletesebben a Bakonybéli Monostor ezeréves történetét. A színvonalas, gazdagon illusztrált könyv a Bakonybéli Szent Maurícius Monostor és a Pannonhalmi Főapátság Levéltára közös védnökségével jelent meg. (*)

Forrásmunkák:

1. Kiss Szerafin: A bakonybéli apátság, Keresztény nemzeti Nyomdavállalat R.-T, Pápa, 1925.
2. Bakonybéli Szent Maurícius Alapítvány és támogatói: A Béli Szent Maurícius Monostor története 1018-1998., Bakonybél, 2002.
3. Vásárhelyi Anzelm: Isten házában, közösségben. Bencés monostor ezer éve Bakonybélben, Séd Nyomda Kft., 2013.
4. Veress D. Csaba: Bakonybél története, Viza Kiadó, Veszprém, 2000.
5. Dr. Scherer János: Bakonybél és környékének útikalauza, Veszprém megyei Tanács Idegenforgalmi Hivatalának kiadvány, Balatonfüred, 1961.
6. Magyar egyháztörténeti (digitalizált) vázlatok Regnum, Sólymos Szilveszter OSB: Vidlics Ferenc Pannonhalmi perjel naplótöredéke az egyetemi könyvtárban (1710-1711)
7. Internetes dokumentumok a Pannonhalmi főapátság levéltárából. A Pannonhalmi Szent-Benedek - Rend története I-XII.
8. [www.academia.edu/11203593/ A monasztikus szerzetesség megújulása a Veszprémi Egyházmegyében](http://www.academia.edu/11203593/A_monasztikus_szerzetesség_megújulása_a_Veszprémi_Egyházmegyében)
9. www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek/006_kozepkori_varosbirtokbol.htm

10. Veres D. Csaba: Ugod (Száz magyar falu könyvesháza), elektronikus megjelenítés, NKÖEOK szerkesztőség 2007.
11. Balassa László, Kralovánszky Alán: Veszprém, 153. oldal, PANORÁMA, Veszprém, 1983.
12. www.szentmauriciusz.hu
13. www.nyorgonmusic.com/Orgona_hangszer/Híres_organák/A_Pannonhalmi
14. https://hu.wikipedia.org/wiki/Pannonhalmi_Bencés_Főapátság
15. https://hu.wikipedia.org/wiki/II.József_magyar_király
16. Sörös Pongrácz: Bakonybéli Apátság Története I-II., Budapest, 1903-1904.
17. Bakonybéli Hírmondó, III. évfolyam, 2017. 6. szám
18. Bakonybéli Hírmondó, IV. évfolyam, 2018. 4. szám.
19. Bakonybéli Hírmondó, IV. évfolyam, 2018. 10. szám
20. Sággy Marianne – Baán Izsák OSB: Thébától a Bakonyig, 175-195. oldal, VILÁGTÖRTÉNET, Magyar Tudományos Akadémia és Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet folyóirata, 8. (40) évfolyam 2018. 2.
21. Németh Sándor Miklós és munkatársai: A Bakonyerdő története, Bakonyerdő Erdészeti és Faipart Zrt., 2010.
22. Nagy György: Magyarország apró betűs története, Kossuth Kiadó, Budapest, 2015.
23. Ando György: Csabensis - Békéscsaba 300, Békéscsaba, 2018.
24. Tudományos konferencia a Bakonybéli Apátság alapításának ezeréves évfordulója alkalmából. Az előadások rövid összefoglalói. Bakonybél, 2019. május 18.
25. Bakonybél Hírmondó, V. évfolyam, 2019. 3. szám
26. Bakonybél Hírmondó, V. évfolyam, 2019. 7. szám
27. Teljesség és megújulás Bakonybélben, Bakonybéli Önkormányzat, 2019.
28. Bakonybéli Hírmondó, V. évfolyam, 2019. 9. szám

29. Vásárhelyi Anzelm osb. 2020. szeptember 26-i beszéde
  30. Bakonybéli Hírmondó, VI. évfolyam, 2020.10. szám
  31. Vallis Sanctorum, Fejezetek a Bakonybéli Monostor ezeréves történetéből, Bakonybél- Pannonhalma, 2020.
- (*) Griecs András, Bakonybél

A legutóbbi módosítás dátuma: 2021. március 27.